

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Розвиток комунікативного компонента інформаційної культури підлітків з
порушенням зору

Виконав студент групи СОм-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Коваленко Вячеслав Олександрович
Керівник: Дергач М. А.
Рецензент: Івахненко Г. А.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя
2021 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 68 с., 2 табл., 10 рис., 49 джерел, 4 додатка.

Об'єкт дослідження: інформаційна культура підлітків з порушенням зору.

Мета дослідження: на основі тифлопсихологічного теоретико-методичного аналізу проблеми формування інформаційної культури учнів підліткового віку з порушеннями зору, виявленого рівня сформованості їхнього комунікативного компоненту інформаційної культури визначити ефективні педагогічні умови формування інформаційної культури та розробити програму розвитку комунікативного компоненту інформаційної культури підлітків з порушенням зору з впровадженням її в освітній процес закладу спеціальної освіти.

Методи дослідження: емпіричні, спостереження, анкетування; бесіди з суб'єктами та об'єктами освітньо-реабілітаційного процесу; тестові, прогностичні методи.

В сучасній Україні посилюється гуманістична увага до проблем людей з обмеженими можливостями, забезпечення їхньої соціальної захищеності, рівних прав, зокрема на якісну освіту, розвитку системи реабілітації у різноманітних формах її функціонування. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується кардинальними змінами у сфері взаємодії людини й інформації. При цьому освіта осіб з обмеженими можливостями різних нозологічних форм та вікових категорій (у тому числі дітей, молоді та дорослих з глибокими порушеннями зору) розглядається як система утворювальний фактор теорії та практики їх комплексної соціальної реабілітації.

ПІДЛІТКИ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ, ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА, КОМУНІКАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ, КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА ПРОГРАМА, ІНФОРМАЦІЙНІ ЗНАННЯ, ІНФОРМАЦІЙНА ПОВЕДІНКА, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗАХИСТ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. В сучасній Україні посилюється гуманістична увага до проблем людей з обмеженими можливостями, забезпечення їхньої соціальної захищеності, рівних прав, зокрема на якісну освіту, розвитку системи реабілітації у різноманітних формах її функціонування. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується кардинальними змінами у сфері взаємодії людини й інформації.

При цьому освіта осіб людей з обмеженими можливостями різних нозологічних форм та вікових категорій розглядається як системоутворювальний фактор теорії та практики їх комплексної соціальної реабілітації.

Інтерес до проблеми інформаційної культури в Україні, зокрема в освіті, зумовлений, насамперед, тим, що розвинуті держави швидкими темпами переходять до нового типу економіки, який базується на знаннях та сучасному типу управління знаннями. Здатність України зберегти й підвищити свої позиції у світовому економічному та культурному просторі визначатиметься готовністю держави забезпечити пріоритетне інвестування у вітчизняний інтелектуальний потенціал. Тому освіта і наука стають пріоритетами державної політики, зокрема, освітньої та інформаційної [26, с. 23–24]. У Законах України «Про національну програму інформатизації» 2012 року [28] та «Про Концепцію національної програми інформатизації» 2013 року [27] наголошується на інформатизації науки, освіти та культури, яка спрямовуватиметься на формування і розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення формі та змісту навчального процесу, впровадження комп’ютерних методів навчання і тестування, що дасть можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог. Серед них – індивідуалізація навчання, організація систематичного контролю знань, можливість враховувати психофізіологічні

особливості кожної дитини тощо. У Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» 2007 року зазначено, що основною стратегічною метою розвитку інформаційного суспільства в Україні є забезпечення комп’ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні всебічно розвиненої особистості, а основними завданнями є надання кожній людині можливості для здобуття знань, умінь і навичок з використанням інформаційно-комунікаційних технологій під час навчання, виховання та професійної підготовки і створення умов для забезпечення комп’ютерної та інформаційної грамотності усіх верств населення, створення системи мотивацій щодо впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування широкого попиту на такі технології в усіх сферах життя суспільства [28].

Нині перед навчальним закладом спеціальної освіти постає завдання забезпечення відповідності освіти динамічним змінам, що відбуваються у природі і суспільстві, навколошньому середовищі, збільшеному обсягу інформації, швидкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Саме тому величезної актуальності набуває проблема підготовки підлітків з порушенням зору до ефективного пошуку, швидкого сприйняття й обробки великих обсягів інформації, оволодіння сучасними технологіями, формами й методами, прийомами та засобами безпечної роботи з носіями інформації. Формування інформаційної культури набуває особливого значення у молодшому підлітковому віці, оскільки мотиваційно-смислова сфера учнів цього віку ще не до кінця сформована та відкрита як для позитивних змін, так і для впливу соціально небезпечної інформації.

Теоретико-методичні засади соціального виховання особистості відображені у працях зарубіжних (Ф. Дістервег, Г. Спенсер) та вітчизняних учених (І. Бех, Р. Вайнола, А. Капська, С. Карпенчук, О. Матвієнко, Ю. Руденко, В. Тернопільська та ін.) [8–10].

Водночас реалізація ідей особистісно-емоційної орієнтованої освіти та реабілітації дітей, зокрема по зору, на практиці має значні утруднення через недостатню розробленість як конкретних технологій корекційно-компенсаторно спрямованої роботи, так і науково обґрунтованих теоретичних концепцій щодо особливостей розвитку дитини чи дорослого з тією або іншою психофізичною вадою як цілісної особистості та врахування її особистісної специфіки, сильних та слабких сторін в освітньому процесі [1].

Незважаючи на значну кількість наукових праць щодо вивчення різних аспектів формування інформаційної культури особистості, проблема визначення та впровадження педагогічних умов формування інформаційної культури підлітків з порушенням зору в освітній процес закладів спеціальної освіти потребує комплексного вирішення, а саме визначення критеріїв та рівня сформованості, розробка програми розвитку комунікативної компетентності підлітків з порушенням зору.

Об'єкт дослідження: інформаційна культура підлітків з порушенням зору.

Предмет дослідження: комунікативний компонент інформаційної культури підлітків з порушенням зору.

Мета дослідження – на основі тифлопсихологічного теоретико-методичного аналізу проблеми формування інформаційної культури учнів підліткового віку з порушеннями зору, виявленого рівня сформованості їхнього комунікативного компоненту інформаційної культури визначити ефективні педагогічні умови формування інформаційної культури та розробити програму розвитку комунікативного компоненту інформаційної культури підлітків з порушенням зору з впровадженням її в освітній процес закладу спеціальної освіти.

Відповідно до мети було визначено такі завдання дослідження:

1. На основі результатів аналізу наукової літератури узагальнити поняття «інформаційна культура», визначити та охарактеризувати її структурні елементи.

2. Охарактеризувати особливості формування інформаційної культури підлітків з порушенням зору в освітньому процесі закладу спеціальної освіти та виявити рівні сформованості комунікативного компоненту інформаційної культури підлітків з порушенням зору.

3. Розробити та апробувати програму розвитку комунікативного компоненту інформаційної культури підлітків з порушенням зору та на основі інтерпретації результатів емпіричного експерименту довести її ефективність в розвитку комунікативного компоненту інформаційної культури підлітків зі порушенням зору.

4. Спираючись на отримані в ході дослідження теоретичні та емпіричні дані розробити методичні рекомендації для батьків щодо розвитку комунікативного компоненту інформаційної культури підлітків з порушенням зору.

Методи дослідження. В дослідженні, використовуються емпіричні методи для збору фактичного матеріалу; спостереження за практикою психолого-педагогічної роботи в освітніх та реабілітаційних закладах; анкетування психологів, педагогів, батьків; бесіди з суб'єктами та об'єктами освітньо-реабілітаційного процесу; тестові методи спеціальної діагностики розвитку особистості, про експеримент, прогностичні методи, моделювання.

Методика «Чарівна паличка» В основу тестової процедури покладена методика «Золота рибка», запропонована Ю. Афонькіною і Г. Урунтаєвою; методика «Визначення емоційного ставлення» (Н. Щербо); Методика «Трикутник» (Р. Зіллер, Б. Лонг, Р. Хендерсон в модифікації Е. Фокіної).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» 13–14 травня 2021 року, м. Запоріжжя, Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія.

Структура магістерської роботи: реферат, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Теоретичний аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблем дослідження дав змогу, визначити актуальність вивчення комунікативних навичок у структурі комунікативного потенціалу у підлітків з порушеннями зору, виявити необхідність одночасного застосування особистісно-орієнтованого, діяльнісного, компетентісного і технологічного підходів з метою формування зазначених навичок.

В роботі обрано інтегративне підґрунтя організації дослідження для визначення теоретичного змісту «комунікативні навички в структурі комунікативного потенціалу», у якому зазначеним навичкам надано статус провідного інструментарію імплементації комунікативного акту.

2. Розроблено діагностичний комплекс, що передбачає визначення стану сформованості компонентів структури комунікативного потенціалу. Встановлено початковий рівень розвитку комунікативного потенціалу, у структурі якого визначено недостатність мотивації до комунікації, прояви інфантильності (контекст «комунікативного ядра»), недостатність усвідомлення емоцій, а також своєрідність комунікативних навичок (контексті «комунікативної периферії»), низький рівень міжособистісних відносин та труднощі орієнтації дитини у соціальній дійсності у більшості дітей з порушеннями зору. Визначено першопричину не сформованості комунікативного потенціалу, що полягає у наявності дефіциту візуальної інформації

3. Обґрунтовано і розроблено програму формування комунікативного потенціалу у дітей з порушеннями зору, яка містить чотири компоненти: модель формування комунікативних навичок у структурі комунікативного потенціалу; корекційну програму формування комунікативних навичок у

структурі комунікативного потенціалу; методичні рекомендації для батьків.

Запропонована корекційно-розвивальна програма формування комунікативного компоненту інформаційної культури підлітків з порушеннями зору характеризується логікою процесу, взаємозв'язком всіх її частин, цілісністю та керованістю, оскільки розроблена відповідно до теоретичної і процесуальної складових моделі формування комунікативних навичок у структурі комунікативного потенціалу. Керованість програми дає змогу проектувати навчання, варіювати засоби і методи з метою корегування результатів відповідно до контингенту дітей.

4. Експериментально перевірено та підтверджено ефективність запропонованої корекційно-розвивальної програми формування комунікативного компоненту інформаційної культури підлітків зі порушеннями зору. Аналіз експериментальних даних засвідчив достатньо високу результативність запропонованої педагогічної технології, що підтверджується підвищеннем рівня сформованості комунікативних навичок (з початкового до середнього).

Результати формувального експерименту продемонстрували наявність позитивних якісних змін у сформованості компонентів комунікативного потенціалу і виявили найбільш значущі відмінності в їх динаміці.

5. Розроблено та експериментально апробовано методичні рекомендації для батьків, які, з одного боку, є складовою педагогічної технології формування комунікативного потенціалу (з урахуванням його психологічної структури), а з іншого, – виступають як самостійний інструмент для створення сприятливого комунікативного простору в адекватних певному ступеню прояву дизонтогенезу домашніх умовах, що забезпечує безперервний комунікативний, емоційний і соціальний розвиток підлітків зі порушеннями зору.